

The background of the slide features a large, semi-transparent globe centered on the map of Europe and Africa. In the foreground, on the left, is a large, light-colored wooden chess piece, likely a king or queen, which is out of focus. The overall lighting is soft, with a blueish tint in the upper part of the image.

ΚΕΔΙΣΑ ● KEDISA

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Η Γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου

Περικλής Σταμπουλής

Ερευνητική Εργασία Νο. 3

Η Γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου

Περικλής Σταμπουλής

Εξωτερικός Συνεργάτης ΚΕΔΙΣΑ

Ερευνητική Εργασία Νο. 3

Διοικητικό Συμβούλιο

Ανδρέας Μπανούτσος, Ιδρυτής και Πρόεδρος

Σπύρος Πλακούδας, Αντιπρόεδρος

Όμηρος Τσάπαλος, Γενικός Γραμματέας

Γιώργος Πρωτόπαπας, Εκτελεστικός Διευθυντής

Αργέττα Μαλιχουτσάκη, Οικονομική Διαχειρίστρια

Δημήτρης Κιούσης, Μέλος Δ.Σ

Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, Μέλος Δ.Σ

Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Κάποιες φράσεις που έχουν εντυπωθεί στη μνήμη μας ως στερεοτυπικές(κλισέ), εκφράζουν ορισμένες φορές τις μεγαλύτερες αλήθειες. Μια από αυτές είναι ότι «η Μεσόγειος είναι το σταυροδρόμι των τριών ηπείρων», όπως αντηχεί στη σκέψη μας η φωνή του δασκάλου/δασκάλας πίσω στα αθώα χρόνια του δημοτικού. Κάπου εδώ όμως η παιδική αθωότητα παραχωρεί τη θέση της στα διδαλώδη ερωτήματα και την αγωνία για τα μελλούμενα που προκύπτουν από τις σκέψεις των μεγαλύτερων παιδιών στη βάση αυτής της απλής διαπίστωσης.

Πόσο πολύπλοκες είναι αυτές οι σκέψεις; Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα δεν έχουμε παρά να παρατηρήσουμε τα διάφορα άρθρα/ρεπορτάζ στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και τις λοιπές πηγές πληροφόρησης. Επισκέψεις επισήμων (αρχηγοί κρατών, Ενόπλων Δυνάμεων, κλπ), παρασκηνακές διαβουλεύσεις, επιχειρηματικά εγχειρήματα και άλλες δραστηριότητες, συνθέτουν ένα πλέγμα αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στα κράτη που «εκβάλλουν» στην Μεσόγειο. Η πυκνότητα και η ένταση αυτού του πλέγματος είναι ιδιαιτέρως εμφανή στο σημείο όπου πραγματικά επαληθεύεται η διαπίστωση των παιδικών μας χρόνων: την Ανατολική Μεσόγειο.

Τα γεγονότα της τελευταίας πενταετίας, άλλωστε, το πιστοποιούν. Οι εξελίξεις αυτές ήταν που επέτρεψαν στην Ελλάδα να εισέλθει ενεργά στους περιφερειακούς συσχετισμούς ισχύος που έχουν ως προσκήνιο την εν λόγω περιοχή. Βεβαίως, στο έργο που διαδραματίζεται, πρωταγωνιστικούς ρόλους έχουν και οι δυνάμεις παγκοσμίου εμβλείας (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα), ενώ σε «φιλική συμμετοχή», αλλά ποτέ σε ρόλο κομπάρσου, παρατηρείται η παρουσία μη κρατικών δρώντων (Ισλαμικό Κράτος και τα «παράγωγα» του, Κούρδοι, κλπ). Η πληθώρα ρόλων και «σκηνικών» (ενεργειακά, θαλάσσια ασφάλεια, αμυντική διπλωματία, κλπ) φέρνει στο νου την περιγραφή των διεθνών συστημάτων ως θεατρικών δρωμένων, έτσι όπως τα περιέγραψε ο πρέσβης Β. Θεοδωρόπουλος στο βιβλίο του *The Globe: Το Διεθνές Θέατρο*¹.

Σκοπός αυτού του κειμένου είναι να διερευνήσει τον κάθε ρόλο και να εξερευνήσει το προσκήνιο αλλά και τα παρασκήνια του «θεάτρου» που λέγεται «Ανατολική Μεσόγειος». Μια ολοκληρωμένη εικόνα προσφέρεται μέσα από το πρίσμα της Γεωπολιτικής, η οποία θα μας δώσει τις επιδιώξεις των παικτών συναρτήσει της γεωγραφίας και της ιστορικής δυναμικής που αυτή γεννά.

Η Α. Μεσόγειος είναι ο θαλάσσιος διάδρομος που συνδέει τον Ατλαντικό Ωκεανό με τον Εύξεινο Πόντο (μέσω του Αιγαίου) και την Ερυθρά

¹ Θεοδωρόπουλος Β., 2007, *The Globe: Το Διεθνές Θέατρο*, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Θάλασσα μέσω της διώρυγας του Σουέζ (και κατ' επέκτασιν τον Ινδικό Ωκεανό) και αντιστρόφως. Οριοθετείται από την ιταλική χερσόνησο στα δυτικά, την βαλκανική στα βόρεια, από την Μ. Ασία και το δυτικό θαλάσσιο όριο της Μ. Ανατολής στα ανατολικά, και από την βορειοαφρικανική (Αίγυπτος-Λιβύη) ακτογραμμή στα νότια.

Τα σημεία στρατηγικού ενδιαφέροντος στην υπό εξέταση περιοχή είναι τα ακόλουθα:

Επικοινωνιακοί κόμβοι: Σουέζ, Μάλτα-Λαμπεδούσα, Κρήτη, Κύπρος, Ελλήσποντος, Βόσπορος, Αιγαίο, λιμένες Βόλου και Θεσσαλονίκης και στενό Οτράντο-Κέρκυρας².

Σημεία συσσώρευσης ενεργειακών κοιτασμάτων: περιοχή ανατολικού Αιγαίου, Λιβυκό Πέλαγος, Ιόνιο Πέλαγος, ο κόλπος της Σύρτης, η περιοχή μεταξύ Κύπρου-Αλεξανδρέττας-Συρίας-Λιβάνου-Ισραήλ-Σουέζ³.

Σημεία συσσώρευσης στρατιωτικής ισχύος: Πέραν των ενόπλων δυνάμεων των κρατών της περιοχής, αεροναυτικές βάσεις διατηρούν οι ΗΠΑ στις χώρες μέλη του ΝΑΤΟ στην περιοχή (αεροπορικές βάσεις σε Σικελία, Ιντσιρλίκ Τουρκίας, ναυτική βάση στην Σούδα και στα κατεχόμενα της Κύπρου), βρετανικές βάσεις σε Μάλτα και Κύπρο, καθώς και η ρωσική βάση στην Ταρσό (Tartus) της Συρίας⁴.

Εκτός από τα εγγενή αυτά χαρακτηριστικά της, η Α. Μεσόγειος αλληλεπιδρά με τις γειτνιάζουσες περιοχές της Κασπίας/Ευξείνου Πόντου και της Μέσης Ανατολής, αποτελώντας πεδίο διέλευσης αγωγών ενεργειακών κοιτασμάτων και μεταναστευτικών ροών από τις περιοχές όπου μαίνονται συγκρούσεις.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά το πετρέλαιο, στους έως τώρα σχεδιασμούς περιλαμβάνονται οι ακόλουθοι αγωγοί του λεγομένου «Νοτίου Διαδρόμου» (Southern Gas Corridor) που θα χρησιμοποιηθεί για μερική απεξάρτηση της ΕΕ από την Ρωσία και θα απαντλεί ενεργειακούς πόρους κυρίως από τα κοιτάσματα του Αζερμπαϊτζάν: ο Nabucco, ο ITGI (Interconnection Turkey Greece Italy), ο TAP (Trans Adriatic Pipeline), ο TANAP (Trans Anatolia Pipeline) και ο White Stream (Γεωργία-Ουκρανία-ΕΕ)⁵, που έχει παγώσει λόγω των συγκρούσεων στη χώρα αυτή. Έτεροι αγωγοί

² Μάζης Ι.Θ., 2006, *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ.42-43.

³ Στο ίδιο, σελ. 43.

⁴ Στο ίδιο, σελ 44-45.

⁵ Παρίσης Ι., 2013, *Η Καθ' Ημάς Θάλασσα: Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, σελ121.

πετρελαίου είναι ο Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC), ο Κιρκούκ-Τσεϊχάν , ο Κιρκούκ-Συρία (Λατάκια-Μπάνιας)-Μεσόγειος, ο Κιρκούκ-Συρία-Λίβανος(Τρίπολη)-Μεσόγειος, και ο Σουέζ-Μεσόγειος⁶.

Όσον αφορά το φυσικό αέριο, πέραν των προαναφερθέντων (Nabucco, ITGI, TAP, TANAP), υφίστανται και οι ακόλουθοι: Blue Stream (Νοβοροσίσκ-Άγκυρα) με την πιθανή επέκταση του (Blue Stream 2), Southstream (ενεργειακή σύνδεση Ρωσίας-Ευρώπης με παράκαμψη Τουρκίας-Ουκρανίας), Μπακού-Τιφλίδα-Ερζερούμ (BTE), Κιρκούκ-Συρία-Μεσόγειος, Τουρκμενιστάν-Ιράν-Τουρκία, Nabucco West, ο Αραβικός Αγωγός Αερίου (σύνδεση Αιγύπτου-μεσογειακής ακτής Μ. Ανατολής) και ο φιλόδοξος East Med, που θα συνδέει τα κοιτάσματα Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος με πιθανή σύνδεση της Αιγύπτου, της Λιβύης, της Κασπίας και του Περσικού Κόλπου⁷.

Οι μεταναστευτικές ροές θα μας απασχολήσουν στην υποενότητα της Ασφάλειας.

Οι επιμέρους παίκτες που μοιράζονται την Α. Μεσόγειο (με όλα τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά), έχουν τις δικές τους γεωπολιτικές στοχεύσεις. Σύμφωνα με τον καθηγητή Γεωγραφίας στα πανεπιστήμια Hunter και City State της Ν. Υόρκης, Saul B. Cohen, οι γεωπολιτικές δομές (περιοχές, περιφέρειες, κράτη) χαρακτηρίζονται από τα ακόλουθα στοιχεία⁸:

α) ιστορικοί πυρήνες: περιοχές απ' όπου αναπτύχθηκε η ιδέα της εθνικής ταυτότητας και του σχηματισμού ανεξαρτήτου κράτους

β) πρωτεύουσες ή πολιτικά κέντρα: διοικητικά η/και πολιτισμικά κέντρα και γενικώς, πόλεις με ισχυρή συμβολική σημασία ως προς την υπό εξέταση γεωπολιτική δομή (κράτος, περιφέρεια, περιοχή).

γ) οικουμένες (ecumenes): περιοχές με μεγάλο πληθυσμό ή ισχυρή οικονομική δραστηριότητα που συγχρόνως είναι και επικοινωνιακοί κόμβοι.

δ) ενεργές εθνικές/περιφερειακές περιοχές (effective national/regional territory): πηγές μελλοντικής ισχύος λόγω ύπαρξης πόρων με προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης.

ε) κενές περιοχές: μη κατοικημένες εκτάσεις που συνήθως προσφέρουν αμυντικό βάθος, χρησιμεύουν ως τουριστικά αξιοθέατα ή πηγές μετάλλων.

⁶ Στο ίδιο σελ.124-126

⁷ Στο ίδιο σελ. 128-137.

⁸ Cohen S.B., 2015, *Geopolitics: The Geography of International Relations*, third edition, Rowman & Littlefield, London-New York, σελ. 39-40.

στ) ανένταχτες περιοχές (non-conforming sectors): σημεία όπου κατοικούν μειονότητες ή δραστηριοποιούνται αποσχιστικά κινήματα.

Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά μαζί με την έννοια του «ζωτικού χώρου», έτσι όπως αυτή αναλύθηκε από τον Γερμανό γεωπολιτικό Φ. Ράτσελ⁹, θα αποτελέσουν τα μεθοδολογικά μας εργαλεία για την γεωπολιτική περιγραφή των παικτών που δραστηριοποιούνται στην Α. Μεσόγειο. Ας ξεκινήσουμε.

Ελλάδα: Η γεωπολιτική «Κυρά της Λίμνης»

Ο Πλάτων έλεγε-δια στόματος Σωκράτη- στον διάλογο του *Φαίδων*, ότι ζούμε (οι Έλληνες) σαν τους βατράχους γύρω από μια λίμνη, εννοώντας την Μεσόγειο Θάλασσα (*Φαίδων*, 109D). Προτού όμως την ελληνική εξάπλωση στη Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο, υπήρχε μια άλλη θάλασσα που κατέστη ελληνική λίμνη και εν συνεχεία η βάση για περαιτέρω εξάπλωση. Το Αιγαίο. Αυτό αποτελεί τον ζωτικό χώρο (κατά Ράτσελ) του Ελληνισμού. Οι ιστορικοί του πυρήνες (Αθήνα, Κωνσταντινούπολη, κλπ) βρίσκονται εντός του, ομοίως και τα διαχρονικά πολιτικά του κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Βόλος, Σμύρνη, κλπ). Η θέση του ως επικοινωνιακός και εμπορικός κόμβος το καθιστά ως οικουμένη. Τα αιγιακά πολιτισμικά επιτεύγματα πιστοποιούν την διαχρονική εμπορική, επικοινωνιακή και οικονομική δραστηριότητα. Αν μελετήσει κανείς την Ελληνική Ιστορία θα δει ότι οι εποχές ευημερίας και πολιτισμικών κορυφώσεων υπήρξαν αυτές στις οποίες το Αιγαίο ήταν ένα ασφαλές περιβάλλον κυριαρχούμενο από τις ελληνικές κρατικές οντότητες (Αρχαία Ελλάδα, Βυζάντιο), όταν δηλ. η Ελλάδα ήταν η «Κυρά της Λίμνης» του Αιγαίου (παραφράζοντας τον μύθο του Αρθούρου). Εκτός από τους Έλληνες, η εκμετάλλευση του Αιγαίου αποτελούσε πηγή ισχύος και για κάθε άλλο κατακτητή του (π.χ. Βενετοί, Γενουάτες, Οθωμανοί).

Εάν θέλουμε να σχηματοποιήσουμε την διαχρονική Ελληνική γεωπολιτική κατάσταση, θα χρησιμοποιούσαμε ως αφαιρετικό σχήμα δύο τετράγωνα, το ένα εγγεγραμμένο στο άλλο. Το εσωτερικό αναπαριστά τον ζωτικό χώρο του Αιγαίου με τα νησιά. Το περιγεγραμμένο αυτού τετράγωνο είναι ο «προστατευτικός» χώρος χάρις στον οποίο ο αιγιακός ζωτικός χώρος χρησιμοποιείται με ασφάλεια ως πηγή ισχύος προκειμένου η όποια κατέχουσα το Αιγαίο κρατική οντότητα να υλοποιήσει το εθνικό της συμφέρον (όπως και αν ορίζεται αυτό). Οι πλευρές του εν λόγω τετραγώνου είναι οι γεωγραφικοί χώροι που περικλείουν το Αιγαίο. Συγκεκριμένα, η κάτω (νότια) πλευρά είναι η Κρήτη και το Λιβυκό Πέλαγος, η αριστερή (δυτική) το Ιόνιο Πέλαγος με την ηπειρωτική Ελλάδα, η πάνω (βόρεια) η Ήπειρος, η Μακεδονία

⁹ Ratzel F. v., 2001, *Ο Ζωτικός Χώρος (Der Lebensraum)*, μτφ. Μακρή Μ., Προσκήνιο, Αθήνα, σελ. 139-141.

και η Θράκη, ενώ η δεξιά πλευρά (ανατολική) συμπίπτει με τα μικρασιατικά παράλια (και την Κύπρο). Η οροσειρά της Πίνδου αποτελεί κενή περιοχή, αλλά συγχρόνως και ενεργή εθνική περιοχή. Επίσης, ενεργές εθνικές περιοχές συνιστούν και τα τρία ελληνικά πέλαγα (Αιγαίο, Ιόνιο, Λιβυκό), λόγω των αλιευμάτων και των κοιτασμάτων ενεργειακών πόρων που υπάρχουν στους πυθμένες τους. Η παρουσία της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη, σε συνδυασμό με την προσπάθεια οικειοποίησης της από την Τουρκία, την καθιστά εν δυνάμει ανένταχτη περιοχή.

Εάν εξετάσουμε την ιστορία, βλέπουμε ότι οι περίοδοι ακμής του Ελληνισμού (Αρχαία Ελλάδα, Βυζάντιο), συμπίπτουν με ένα «κλειστό» γεωπολιτικό τετράγωνο (όλες οι πλευρές κυριαρχούμενες υπό ελληνική πολιτική και πολιτισμική κυριαρχία. Όποτε το τετράγωνο είναι ανοικτό, η περιοχή είναι επισφαλής (π.χ. περσική παρουσία στα μικρασιατικά παράλια, λατινική παρουσία στο ύστερο Βυζάντιο, τουρκική παρουσία στους νεότερους χρόνους, κλπ). Μια ειδική συνθήκη για τον αιγιακό χώρο είναι ο Ψυχρός Πόλεμος όπου εφαρμόστηκε η αγγλοσαξωνική γεωπολιτική θεώρηση για ενότητα του ελληνοτουρκικού χώρου, οπότε έχουμε για άλλη μια φορά επιβεβαίωση του γεωπολιτικού τετραγώνου με εξαίρεση το Κυπριακό Ζήτημα.

Συνεπώς, οι γεωπολιτικές προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η εκάστοτε Ελληνική ηγεσία είναι αφενός η διασφάλιση των πλευρών του «εξωτερικού» τετραγώνου με σκοπό την δημιουργία ενός αρραγούς μετώπου αδιαμφισβήτητης Ελληνικής εθνικής κυριαρχίας (εξομάλυνση ελληνοτουρκικών σχέσεων, διευθέτηση Μακεδονικού ζητήματος, Διευθέτηση κυπριακού ζητήματος, ένταξη/αφομοίωση μειονοτικών πληθυσμών) και αφετέρου, σε τρέχοντα ιστορικό χρόνο, η έξοδος από την κρίση μέσω της εξυγίανσης της οικονομίας από την διαφθορά και την μη χρηστή διακυβέρνηση, την αξιοποίηση των εθνικών ενεργών περιοχών (π.χ. ενεργειακά κοιτάσματα) και με προσέλκυση επενδύσεων (ξένων ή ελληνικών κεφαλαίων).

Τουρκία: Η Γεωπολιτική του «Ακόρεστου Σουλτάνου».

Κατέχοντας μια κεντρική θέση στη συμβολή τριών ηπείρων, η Τουρκία φαντάζει ως το ιδανικό ορμητήριο για όποιον θέλει να έχει πρόσβαση συγχρόνως στην Μέση Ανατολή, τον Καύκασο και την ΝΑ Ευρώπη με την Α. Μεσόγειο. Οι εκφάνσεις αυτής της θέσης-κλειδί είναι η κατοχή των Στενών του Ελλησπόντου, η γειτνίαση με την πλούσια σε πετρέλαιο Μ. Ανατολή και η εθνολογική-πολιτισμική συγγένεια με το Αζερμπαϊτζάν, που της δίνει πεδίο επιρροής στην επίσης «ενεργειακή δεξαμενή» της Κασπίας. Επιπλέον, συνιστά τον μοναδικό χερσαίο διάδρομο που ενώνει τον Εύξεινο Πόντο με την Α. Μεσόγειο, καθιστώντας την τουρκική επικράτεια ελκυστική ως προς την

όδευση ενεργειακών αγωγών από τις πηγές των κοιτασμάτων προς την ευρωπαϊκή αγορά παρέχοντας έτσι, μια εναλλακτική πηγή έναντι των ρωσικών αγωγών.

Ο ζωτικός χώρος, που αποτελεί και ιστορικό πυρήνα, βρίσκεται στην περιοχή που περιβάλλει την Θάλασσα του Μαρμαρά, δηλ. τα Στενά και τις πόλεις εκείνες (Κων/πολη, Νικομήδεια, Σμύρνη, κλπ) που αποτελούν ιστορικά και συνάμα σύγχρονα βιομηχανικά και εμπορικά κέντρα¹⁰. Η προσθήκη στον εν λόγω πυρήνα της Άγκυρας μαζί με τα υπόλοιπα μικρασιατικά παράλια και τις ακτές του Ευξείνου Πόντου, δημιουργεί την τουρκική οικουμένη. Οι οροσειρές της Ανατολίας είναι η κενή περιοχή. Ένα μέρος όμως αυτών είναι ανένταχτη περιοχή. Πρόκειται για τους Κούρδους, που μαζί με τους ομοεθνείς τους σε Συρία, Ιράκ και Ιράν αγωνίζονται εδώ και χρόνια να ανεξαρτητοποιηθούν, αλλάζοντας άρδην το γεωπολιτικό σκηνικό της Μ. Ανατολής. Τα τελευταία μάλιστα χρόνια, επωφελούνται από τον εμφύλιο στη Συρία και έχουν φτάσει πιο κοντά στην ανεξαρτησία από ποτέ¹¹. Ενεργές εθνικές περιοχές αποτελούν οι οικουμένες του κράτους μαζί με τις θαλάσσιες περιοχές της Α. Μεσογείου (ενεργειακά κοιτάσματα).

Κάπου εδώ αρχίζουν και οι προκλήσεις για την εκάστοτε τουρκική ηγεσία. Η κληρονομιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που εκτεινόταν από την Μοσούλη έως τον Δούναβη, φαντάζει ως ένας δυσθεώρατος πήχυς τον οποίο φιλοδοξεί να φτάσει η τρέχουσα ηγεσία της χώρας. Στο αμιγώς γεωπολιτικό κομμάτι, η γειτνίαση του πυρήνα της χώρας με το Αιγαίο, και κατά συνέπεια με την Ελλάδα, γεννά ένα αίσθημα ανασφάλειας. Η παρουσία της Κύπρου στο μαλακό της υπογάστριο αναπαράγει ένα αίσθημα περικύκλωσης και παρεμπόδισης της εξόδου της χώρας στην Α. Μεσόγειο. Το ίδιο συμβαίνει και με την Ρωσία στον Εύξεινο Πόντο. Ο νυν πρωθυπουργός της Τουρκίας έχει θέσει όλα αυτά τα ζητήματα πολύ γλαφυρά. «Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των νησιών του Αιγαίου βρίσκεται υπό ελληνική κυριαρχία αποτελεί το σημαντικότερο αδιέξοδο της πολιτικής της εγγύς θαλάσσιας πολιτικής της Τουρκίας¹²», γράφει ο Α. Νταβούτογλου για τον Αιγαίο. Η Κύπρος κατέχει επίσης δεσπίζουσα θέση στη σκέψη του: «Ακόμη κι αν δεν υπήρχε ούτε ένας μουσουλμάνος Τούρκος εκεί, η Τουρκία όφειλε να

¹⁰ Stratfor, 2010, *The Geopolitics of Turkey: Searching for More*, διαθέσιμο στο <https://www.stratfor.com/analysis/geopolitics-turkey-searching-more> ,πρόσβαση 19/8/15.

¹¹ Al Monitor, 2013, *Geopolitical Shifts in Mideast to Benefit Kurds*, διαθέσιμο στο <http://www.al-monitor.com/pulse/politics/2013/03/kurds-region-new-hope.html#> ,πρόσβαση 25/8/15.

¹² Νταβούτογλου Α., 2010, *Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, μτφ. Ραπτόπουλος Ν., εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, σελ.268.

διατηρεί ένα Κυπριακό Ζήτημα. Καμιά χώρα δεν μπορεί να μείνει αδιάφορη σε ένα τέτοιο νησί που βρίσκεται στην καρδιά του ζωτικού της χώρου¹³».

Τα παράλια που «βλέπουν» σε Αιγαίο και Α. Μεσόγειο αποτελούν ενεργές εθνικές περιοχές. Η υπέρβαση αυτής της περικύκλωσης επιτυγχάνεται μέσω της προσπάθειας οικειοποίησης των μουσουλμανικών πληθυσμών όλων των Βαλκανίων, όπως οι μουσουλμανικές μειονότητες και κράτη της Αλβανίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης¹⁴. Στο πεδίο της Α. Μεσογείου η υπέρβαση έλαβε τη μορφή της προσέγγισης με το Ισραήλ, και μετά το 2010 με την Συρία. Τα τελευταία χρόνια, μέρος αυτής της προσπάθειας αποτελεί η διαμάχη για την οριοθέτηση της ΑΟΖ στην Α. Μεσόγειο, η οποία θα σημάνει και την έναρξη εκμετάλλευσης των ενεργειακών της κοιτασμάτων. Εκεί η Τουρκία διεκδικεί το βέλτιστο μερίδιο ενεργειακών κοιτασμάτων στην περιοχή μέσω της αμφισβήτησης των ΑΟΖ Κύπρου και Ελλάδος. Η αμφισβήτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70, εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο παρερμηνείας του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, βάσει του οποίου έχει συμφωνηθεί να οριοθετηθούν οι ΑΟΖ Ελλάδος-Κύπρου-Αιγύπτου.

Στο πεδίο της Μ. Ανατολής, η Τουρκία αγωνίζεται για μια κατάσταση πραγμάτων και έχει να αντιπαλέψει την Αίγυπτο, η οποία την ανταγωνίζεται ως προς την ηγεσία του μουσουλμανικού κόσμου¹⁵.

Στην περιοχή της Κασπίας δεσπόζει η ενεργειακή «δεξαμενή» του Αζερμπαϊτζάν. Η χώρα αυτή είναι πολιτισμικά συγγενής με την Τουρκία και αυτό είναι ένας «άσσος στο μανίκι» της τελευταίας. Οι προσπάθειες όμως για επιρροή σε αυτή την περιοχή, συναντούν την αντίδραση της Ρωσίας που θεωρεί ότι παραβιάζονται ζωτικά της συμφέροντα καθώς και του Ιράν που επιθυμεί να έχει ενεργό ρόλο στα ζητήματα του άμεσου περιγύρου του.

Συνοψίζοντας, η θέση της Τουρκίας δημιουργεί σε αυτόν που την κατέχει προσδοκίες για πρόσβαση σε σημαντικούς πόρους ισχύος και άσκηση επιρροής σε νευραλγικές περιοχές του πλανήτη. Το πλεονέκτημα αυτό μπορεί να γίνει μειονέκτημα λόγω της σύγκρουσης με άλλα κράτη όπως το «τετραμερές αντίβαρο» Ελλάδος-Αιγύπτου-Κύπρου-Ισραήλ στην Α. Μεσόγειο, το Αιγαίο και την Μ. Ανατολή, και η Ρωσία με το Ιράν στην Κασπία/Καύκασο.

¹³ Στο ίδιο, σελ.279.

¹⁴ Stratfor, 2010, *The Geopolitics of Turkey*, ο.π

¹⁵ Cagaptay S., Sievers M., 2015, 'Το Μεγάλο Παιχνίδι της Τουρκίας και τις Αιγύπτου στην Μ. Ανατολή: Οι Περιφερειακές Δυνάμεις ετοιμάζονται για Μάχη', *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 09/03/15, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/70219/soner-cagaptay-kai-marc-sievers/to-megalo-paixnidi-tis-toyrkias-kai-tis-aigyptoy-stin-m-anatoli?page=show>, πρόσβαση 28/8/15.

Τα γεωπολιτικά αίτια της συμπεριφοράς της λοιπόν, αποτελούν ένα κράμα αυτοπεποίθησης λόγω θέσης και ανασφάλειας λόγω γειτνίασης του πυρήνα με δυνητικά εχθρικά κράτη (π.χ. Ελλάδα).

Ισραήλ: Η γεωπολιτική του «πολιορκημένου».

Μια στενή λωρίδα γης στις παλαιστινιακές ακτές, η έρημος Νεγκέβ και το λιμάνι του Εϊλάτ στην Ερυθρά Θάλασσα, αποτελούν την ισραηλινή επικράτεια. Μπορούμε να την διακρίνουμε σε τρεις περιοχές. Την παράλια περιοχή, που περιλαμβάνει τις πόλεις της Χάιφας και του Τελ Αβίβ, την βόρεια ορεινή περιοχή που ξεκινά από τα υψίπεδα του Γκολάν και καταλήγει στην Ιερουσαλήμ και την έρημο Νεγκέβ μαζί με τον λιμένα του Εϊλάτ¹⁶.

Το τρίγωνο Τελ Αβίβ-Χάιφα-Ιερουσαλήμ αποτελεί πυρήνα και συνάμα οικουμένη του εβραϊκού εθνικού κράτους, ενώ οι παράκτιες περιοχές μαζί με τις ορεινές και τον πυρήνα-οικουμένη είναι ενεργές εθνικές περιοχές. Η έρημος Νεγκέβ αποτελεί κενή περιοχή η οποία τείνει να αξιοποιηθεί ως πεδίο παραγωγής ηλιακής ενέργειας βάσει επιστημονικών ερευνών του πανεπιστημίου Μπεν Γκουριόν¹⁷.

Μέσα όμως στην επικράτεια του κράτους του Ισραήλ υπάρχουν και οι ανένταχτες περιοχές της Παλαιστινιακής Αρχής: η Δυτική Όχθη και η Λωρίδα της Γάζας. Πρόκειται για το χρόνιο Παλαιστινιακό πρόβλημα που ταλανίζει το Ισραήλ και εξελίσσεται σε «κινούμενη άμμο», απειλώντας την ίδια του την επιβίωση.

Τα όμορα κράτη του Ισραήλ είναι όλα αμιγώς αραβικά και μουσουλμανικά, εκτός από τον Λίβανο, την Συρία και την Αίγυπτο που έχουν και χριστιανικούς πληθυσμούς. Οι σχέσεις του με αυτά τα κράτη είναι εχθρικές και κουβαλούν αρνητικό ιστορικό φορτίο σφοδρών συγκρούσεων όπως είναι οι πόλεμοι του 1948, του 1956, του 1967 (Πόλεμος των Έξι Ημερών) και του 1973 (Πόλεμος του Γιόμ Κιπούρ) οι οποίοι οφείλονται στην αλληλεγγύη έναντι των παλαιστινιακών πληθυσμών οι οποίοι εκδιώχθηκαν από τους Εβραίους προκειμένου να φτιαχτεί το σύγχρονο κράτος του Ισραήλ.

Το εύρος της ισραηλινής επικράτειας κυμαίνεται από 60 έως 100χλμ στο βόρειο και το μεσαίο τμήμα της χώρας, ενώ στα νότια πέφτει έως και τα 10χλμ στην περιοχή του Εϊλάτ. Οι προσπάθειες για να επιτεθεί κάποιος στο Ισραήλ είναι αφενός η παράλια περιοχή της χερσονήσου του Σινά και

¹⁶ Stratfor, 2011, *The Geopolitics of Israel: Biblical and Modern*, προσβάσιμο στο <https://www.stratfor.com/analysis/geopolitics-israel-biblical-and-modern> , πρόσβαση 3/9/15

¹⁷ http://www.renewablesb2b.com/ahk_greece/el/portal/index/news/show/2ee07257c0b2fd08

αφετέρου τα βόρεια σύνορα του¹⁸. Αν μελετήσει κανείς τις συγκρούσεις του 1967 και 1973 θα δει ότι τα κύρια θέατρα του πολέμου υπήρξαν ακριβώς αυτές οι περιοχές

Έτσι λοιπόν το μεγαλύτερο πρόβλημα του Ισραήλ είναι το μικρό στρατηγικό βάθος που του δίνει το έδαφος του, και η περιορισμένη ικανότητα ελιγμών που αυτό συνεπάγεται, σε συνδυασμό με την περικύκλωση του από εχθρικά διακείμενα αλλόθρησκα κράτη που είναι αλληλέγγυα με την ανένταχτη περιοχή του. Το γεγονός αυτό δημιουργεί ένα αίσθημα πολιορκίας στους πολιτικούς ταγούς της χώρας, οι οποίοι προσπαθούν να «σπάσουν» την περικύκλωση αυτή, τόσο με εσωτερική εξισορρόπηση (ισχυρές και τεχνολογικά προηγμένες Ένοπλες Δυνάμεις, εκμετάλλευση ενεργών εθνικών περιοχών ειδικά μετά την ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων), όσο και με εξωτερική εξισορρόπηση (η πάγια συμμαχία με τις ΗΠΑ, η συμμαχία με την Τουρκία, η πρόσφατη προσέγγιση με Ελλάδα και Κύπρο καθώς και οι δράσεις της εβραϊκής διασποράς σε όλη την υφήλιο).

Οι γεωπολιτικές προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η εκάστοτε ισραηλινή ηγεσία είναι οι ακόλουθες:

α) Επίλυση του Παλαιστινιακού Ζητήματος: Προέχει να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστίνιων. Οι πρώτοι επιδιώκουν την προσάρτηση των εδαφών της Παλαιστινιακής Αρχής στο κράτος του Ισραήλ, παραγνωρίζοντας ότι με βάση τους ρυθμούς γεννήσεων των Παλαιστίνιων κινδυνεύουν να γίνουν μειονότητα στο ίδιο τους το κράτος. Οι δεύτεροι αγωνίζονται εδώ και πολλά χρόνια να αποκτήσουν ανεξάρτητο κράτος και προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις ισραηλινές μεθοδεύσεις είτε με παραστρατιωτικές οργανώσεις όπως η Χαμάς, είτε με την αρωγή των λοιπών μουσουλμανικών, κρατικών και μη, δρώντων (Αίγυπτος, Τουρκία, Χεζμπολάχ, κλπ)¹⁹. Οι διεθνείς διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του ΟΗΕ στοχεύουν ακριβώς στην γεφύρωση αυτού του χάσματος.

β) «Διάρρηξη» του «μουσουλμανικού κλοιού»: Αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται με έναν συνδυασμό στρατιωτικής ισχύος, διπλωματικής ακροβασίας και οικονομικών ανοιγμάτων. Ας τα δούμε τμηματικά.

(1) Στρατιωτική Ισχύς: οι ισραηλινές Ε.Δ. είναι από τις καλύτερες του κόσμου και έχουν καταγάγει ιστορικές νίκες εναντίον των Αράβων γειτόνων τους. Οι πόλεμοι του 1948, του 1956, ο πόλεμος των Έξι Ημερών (1967) και του Γιόμ Κιπούρ (1973) ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Η

¹⁸ Stratfor, *The Geopolitics of Israel*, ό.π

¹⁹ Cleveland W.L. - Bunton M., 2009, *A History of the Modern Middle East*, fourth edition, Westview Press, Philadelphia, USA, Σελ.499-525.

ισραηλινή στρατιωτική ισχύς, όπως προέκυψε από αυτούς τους πολέμους, βασίζεται στην τακτική και επιχειρησιακή ευκινησία και την μεγάλη ισχύ πυρός (που προσφέρουν τα άρματα μάχης και η πολεμική αεροπορία)²⁰. Πέραν αυτών πρωτοπορούν σε τεχνικό στρατηγικό επίπεδο παράγοντας όπλα και εκμεταλλευόμενες κάθε εξέλιξη στην στρατιωτική τεχνολογία. Από την δεκαετία του '80 και μετά, η φύση της απειλής έχει αλλάξει και οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις βρίσκονται αντιμέτωπες με «αντιπάλους- φαντάσματα» όπως η Χεζμπολάχ και η Χαμάς (στη Λωρίδα της Γάζας)²¹. Επιπλέον, στους αντιπάλους συγκαταλέγεται και το Ιράν που παρέχει βοήθεια στις εν λόγω οργανώσεις και το πυρηνικό του πρόγραμμα ανησυχεί ιδιαιτέρως τους Ισραηλινούς πολιτικούς ταγούς. Μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και του Συριακού εμφυλίου, στις απειλές της ισραηλινής εθνικής ασφαλείας έχουν προστεθεί και οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι μαζί με το Ισλαμικό Κράτος²².

(2) Διπλωματία: Όπως οι ορειβάτες και οι αναρριχητές θέλουν τουλάχιστον δυο σημεία στήριξης για να συνεχίσουν με ασφάλεια την πορεία τους, έτσι και το Ισραήλ στηρίζεται στην συμμαχία με μία Μεγάλη Δύναμη και τουλάχιστον δυο περιφερειακές. Τον πρώτο ρόλο παίζουν οι ΗΠΑ, ενώ τον δεύτερο η Ιορδανία και η Τουρκία (έως το 2010) ή η Αίγυπτος (από το 2010 και μετά)²³. Μετά δε την ρήξη στις σχέσεις με την Τουρκία, στο πλευρό της Αιγύπτου έχουν προστεθεί και η Ελλάδα με την Κύπρο ως ένα φιλόδοξο «αντίβαρο» στην τουρκική επιθετικότητα. Σε δεύτερο επίπεδο, το Ισραήλ συμπράττει με την Σαουδική Αραβία και την Τουρκία έως έναν βαθμό, ως προς την αντιμετώπιση του Ιράν και των συμμάχων του (κρατικών και μη). Επίσης θα πρέπει να αναφερθεί και η δυναμική παρουσία της εβραϊκής διασποράς ως μέσο άσκησης πιέσεων, σε πολλές χώρες του κόσμου μέσω της ένταξης σε αυτές και των συνεργατικών (communal) στρατηγικών που αναπτύσσουν με τις άρχουσες ομάδες των χωρών αυτών²⁴.

(3) Οικονομία: εδώ κατατάσσονται οι εμπορικές σχέσεις που έχει με τις χώρες της Ε.Ε., τις ΗΠΑ, την Ρωσία, την Τουρκία και την Κίνα²⁵.

²⁰ Κάρβερ Μ., 2004, «Συμβατικοί Πόλεμοι κατά την Πυρηνική Εποχή», στο *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής: από τον Μακιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή*, επιμ. Parret P., μτφ. Κατσάνης Ε., εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα, σελ.943.

²¹ Berti B., 2015, "Israel: seeking stability", στο *Geopolitics and Democracy in the Middle East*, επιμ. Kausch K., INSS, FRIDE, Madrid, σελ.57-58

²² Στο ίδιο, σελ. 54-55.

²³ Στο ίδιο, σελ. 55.

²⁴ Sheffer G., 2003, *Diaspora Politics: At Home Abroad*, Cambridge University Press, Cambridge, σελ. 164,171.

²⁵ Στο ίδιο, σελ. 55-56.

γ) Εσωτερική ενδυνάμωση μέσω της εκμετάλλευσης κυριολεκτικά κάθε εκατοστού των ενεργών εθνικών περιοχών (π.χ. έρημος Νεγκέβ, κοιτάσματα ενεργειακών πόρων, κλπ), καθώς και της επένδυσης στην Έρευνα και Ανάπτυξη προκειμένου να καταστεί η εκμετάλλευση αυτή πιο προσοδοφόρα, καθιστώντας ισχυρότερο το κράτος.

Αίγυπτος: Η γεωπολιτική του Νείλου.

Ιστορικά, η Αίγυπτος αντλούσε την ισχύ της από τα οφέλη του Νείλου. Στις όχθες του άνθισε ο αρχαίος αιγυπτιακός πολιτισμός και εκεί αναπτύχθηκε το παραποτάμιο εμπόριο μεταξύ Αιγύπτου και Νουβίας. Ακόμα και σήμερα ο ποταμός αποτελεί την κυριότερη γηγενή πηγή τροφοδοσίας του πληθυσμού, έναν από τους υδάτινους δρόμους που συνδέει το βόρειο με το νότιο κομμάτι της χώρας και επίσης παρέχει και μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας χάρη στα φράγματα που παρεμβάλλονται στην ροή των υδάτων του. Είναι λοιπόν ο Νείλος και οι εύφορες όχθες του ο ζωτικός χώρος (όπως θα παρατηρούσε και ο Φ. Ράτσελ) της Αιγύπτου, η οποία θα λέγαμε ότι περιστρέφεται στον ρυθμό των περιδινήσεων των υδάτων του.

Στο έδαφος της υπάρχει και η διώρυγα του Σουέζ, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως «γεωπολιτική άρθρωση» λόγω του ρόλου που διαδραματίζει ως κυρίαρχος εμπορικός κόμβος με διεθνείς πολιτικές προεκτάσεις²⁶. Πρόκειται για μια προσθήκη στον ζωτικό της χώρο, ο οποίος πλέον περιλαμβάνει ,εκτός από τον Νείλο με τα εύφορα εδάφη του, και την διώρυγα με τα εκατέρωθεν εδάφη της, δηλ. την χερσόνησο του Σινά (το δέλτα του Νείλου ήδη ανήκει στον ζωτικό χώρο). Περαιτέρω, η έρημος αποτελεί κενή περιοχή και ενεργές εθνικές περιοχές είναι η ΑΟΖ και ο ζωτικός χώρος του Νείλου. Το κομμάτι της χερσονήσου του Σινά στο οποίο δραστηριοποιούνται τζιχαντιστές, φίλα προσκείμενοι στο Ισλαμικό Κράτος, ενδέχεται να αποτελέσει ανένταχτη περιοχή.

Η απειλή για τον ζωτικό χώρο της Αιγύπτου προήλθε μόνο μια φορά από τα δυτικά (Β' ΠΠ και μάχη του Ελ Αλαμείν), γεγονός που αναδεικνύει μια σχετική ασφάλεια στο δυτικό άκρο του Νείλου, όπου το βάθος των 450χλμ ερήμου καθίσταται απαγορευτικό για οποιαδήποτε απόπειρα κατά του ζωτικού χώρου. Ενώ η δυτική πλευρά παρέχει το αναγκαίο στρατηγικό βάθος, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τα ανατολικά σύνορα. Η εγγύτητα της Μ. Ανατολής καθιστά την απειλή αμεσότερη, γεγονός που αποδεικνύεται από την συντριπτική πλειοψηφία των πολεμικών αναμετρήσεων στις οποίες έχει εμπλακεί η εν λόγω περιοχή κατά την μακραίωνη ιστορία της, από τις

²⁶ Μάζης Ι.Θ., *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, ό.π., σελ.41-42.

επιδρομές των «Λαών της Θάλασσας» έως και τον Πόλεμο του Γιομ Κιπούρ (1973).

Έτσι λοιπόν, από γεω-ιστορικής πλευράς, συμφέρει την Αίγυπτο μια ευνοϊκή τάξη πραγμάτων στις περιοχές κοντά στα ανατολικά της σύνορα. Περαιτέρω, η διαχρονική της εμπλοκή στα εδάφη της Μ. Ανατολής λόγω των ισλαμικών καταβολών της (π.χ. καταπολέμηση των Σταυροφόρων από τον Σαλλαντίν, αναχαίτιση Μογγόλων από τους Μαμελούκους, πόλεμοι με το Ισραήλ), ενισχύει αυτόν τον γεω-ιστορικό ισχυρισμό. Είναι τέτοια η επίδραση της Μ. Ανατολής στην ασφάλεια του αιγυπτιακού χώρου, που σύμφωνα με τους καθηγητές B. Buzan και O. Waever, το σύμπλοκο Αίγυπτος-Ισραήλ-Παλαιστίνη-Λίβανος-Συρία-Ιορδανία συνιστά το υποσύστημα ασφαλείας της Εγγύς Ανατολής (Levant), εντός του Περιφερειακού Συστήματος Ασφάλειας (Regional Security Complex) της Μέσης Ανατολής²⁷

Η πρόσβαση στις ακτές της Α. Μεσογείου παρέχει τα εχέγγυα για την απόκτηση Θαλάσσιας Ισχύος, έτσι όπως την όρισε ο Αμερικανός Πλοίαρχος Α. Μαχάν (A.T. Mahan), δηλ. την ύπαρξη ισχυρού πολεμικού στόλου, πολυπληθούς και δραστήριου εμπορικού στόλου και την κατοχή σημείων στρατηγικής σημασίας²⁸. Ενώ η μια προϋπόθεση πληρούται (κατοχή του Σουέζ ως σημείου στρατηγικής σημασίας), οι άλλες δυο δεν έχει καταστεί δυνατόν να εκπληρωθούν, λόγω κυρίως του πολιτισμικού υποβάθρου του αιγυπτιακού λαού όπως αυτό αποτυπώνεται στην εθνική τους ταυτότητα η οποία περιγράφεται ως «ένα μείγμα αραβισμού, μεσογειακότητας, λεβαντισμού, Χριστιανισμού, φαραωνισμού και ένα μοναδικό είδος ισλαμισμού, που έχει προσαρμοστεί, με την πάροδο των αιώνων, στην ήσυχη και νωχελική ζωή της αγροτικής κοινωνίας της χώρας²⁹». Με μοναδική εξαίρεση την εκστρατεία του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο κατά την Ελληνική Επανάσταση, το πεδίο άσκησης της αιγυπτιακής θαλάσσιας ισχύος (κυρίως όσον αφορά το πολεμικό σκέλος) είναι και πάλι το υποσύστημα της Εγγύς Ανατολής, όπως το αποδεικνύουν οι ναυτικές επιχειρήσεις κατά τους αραβο-

²⁷ Buzan B., Waever O., 2003, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, σελ. 188-189.

²⁸ Κολιόπουλος Κ., 2008, *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, β' έκδοση, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, σελ.186.

²⁹ Osman T., 'Εξελιχτείτε ή Εξαφανιστείτε: Η Επερχόμενη Σύγκρουση Εντός της Μουσουλμανικής Αδελφότητας', *Foreign Affairs*, 21/08/2013, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69441/tarek-osman/ekselixtheite-i-eksafanisteite?page=2>, πρόσβαση 29/9/15.

ισραηλινούς πολέμους. Ο εμπορικός στόλος κινείται σε παρεμφερή πλαίσια αποτελούμενος από 67 πλοία και ευρισκόμενος στην 62^η θέση παγκοσμίως³⁰.

Όντας υποχρεωμένη να αλληλεπιδρά με την Εγγύς Ανατολή, η Αίγυπτος είναι μια από τις ηγέτιδες δυνάμεις στον ισλαμικό κόσμο, όχι μόνο συμμετέχοντας στο ιστορικό γίνεσθαι της περιοχής αλλά και στο πολιτισμικό. Έχει αναδείξει μερικούς από τους πιο ονομαστούς διανοητές σε θεολογικά θέματα, μερικοί εκ των οποίων υπήρξαν από τους πιο ακραίους, όπως ο Σαΐντ Κουτμπ, εισηγητής του ριζοσπαστικού Ισλάμ. Η κοσμοθεωρία των πνευματικών του απογόνων έρχεται σε σύγκρουση με τα περισσότερα κοσμικά καθεστώτα που έχουν κυβερνήσει την χώρα και προσπαθούν να βρουν ερείσματα στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, εκμεταλλευόμενοι τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης. Τα κινήματα αυτά, είναι αλληλέγγυα με τους ομοϊδεάτες τους σε άλλες αραβικές χώρες, υφιστάμενα τις όποιες συνέπειες (θετικές ή αρνητικές) της δράσης τους.

Συνοψίζοντας, ζωτικός χώρος της Αιγύπτου είναι ο άξονας του Νείλου και η γεωπολιτική άρθρωση της διώρυγας του Σουέζ. Οι γεωπολιτικές προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η εκάστοτε αιγυπτιακή ηγεσία είναι η δημιουργία μιας ευνοϊκής τάξης πραγμάτων στην Μ. Ανατολή και, σε εσωτερικό επίπεδο, η αντιμετώπιση ακραίων θρησκευτικών ομάδων μέσω της προαγωγής του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της η οποία θα προέλθει αφενός μέσω της θουκυδίδειου αρχής της αυτοβοήθειας (εκμετάλλευση ιδίων πόρων και τόνωση των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών, περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη) και αφετέρου μέσω της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Εδώ θα πρέπει να προστεθεί και η τρέχουσα κατάσταση στη γειτονική Λιβύη, όπου ομάδες προσκείμενες στο Ισλαμικό Κράτος ενδέχεται να αποτελέσουν εστία απειλής για την αιγυπτιακή ασφάλεια.

Κύπρος: Το γεωπολιτικό «μήλον της έριδος».

Λίγα μέρη στον κόσμο έχουν μια γεωπολιτική θέση ανάλογη με αυτήν της Κύπρου. Για την μεγαλόνησο και την γεωπολιτική της έχει γραφεί ότι:

«...κατέχει μια κεντρική θέση παγκοσμίως, από την άποψη της ίσης σχεδόν απόστασης που απέχει από την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική...βρίσκεται μεταξύ των Στενών, που χωρίζουν την Ασία από την Ευρώπη, και του Σουέζ, η οποία χωρίζει την Ασία από την

³⁰ CIA, World Factbook, Egypt, προσβάσιμο στο <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html> , πρόσβαση 5/10/15

Αφρική, επέχει επίσης τόπο μιας σταθερής βάσης και αεροπλανοφόρου που είναι σε θέση να ελέγχει τις περιοχές του Περσικού Κόλπου και της Κασπίας και τις υδάτινες αρτηρίες του Άντεν και του Ορμούζ...»³¹

Αυτές οι λέξεις περιγράφουν επακριβώς την γεωπολιτική θέση της Κύπρου και αποκτούν ακόμα μεγαλύτερη αξία όταν γράφονται από έναν αντίπαλο, και συγκεκριμένα από τον νυν πρωθυπουργό της Τουρκίας, Α. Νταβούτογλου. Ως κομμάτι του Ελληνισμού, η Κύπρος αποτελεί το ανατολικότερο άκρο του εξωτερικού γεωπολιτικού τετραγώνου που περιγράφηκε πιο πάνω και πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ ελληνικής και τουρκικής γεωπολιτικής σκέψης. Όμως, σαν κυρίαρχο κράτος έχει και δική της γεωπολιτική υπόσταση βάσει της κομβικής της θέσης. Ιστορικό πυρήνα αποτελεί η περιοχή των τριών σημαντικότερων πόλεων (Λευκωσία, Λεμεσός, Λάρνακα), ενώ ενεργές εθνικές περιοχές είναι οι ορεινοί όγκοι (Τρόδος, Όλυμπος) καθώς και τα ενεργειακά κοιτάσματα της κυπριακής ΑΟΖ. Το ψευδοκράτος των κατεχομένων εδαφών της βόρειας πλευράς του νησιού είναι η ανένταχτη περιοχή που κατ' ουσίαν είναι προτεκτοράτο της Τουρκίας χωρίς κανένα κράτος ή διεθνής οργανισμός να το έχει αναγνωρίσει. Επίσης δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και τις περιοχές των βρετανικών βάσεων, οι οποίες είναι εν δυνάμει ανένταχτες περιοχές αφού ναι μεν η ύπαρξη τους οφείλεται στο γεγονός ότι η Μ. Βρετανία είναι εγγυήτρια δύναμη, αλλά ουσιαστικά εξυπηρετούν διαφορετικούς γεωπολιτικούς σκοπούς που θα περιγραφούν παρακάτω. Περαιτέρω, η Κύπρος αποτελεί και πεδίο οικονομικής δράσης για εταιρείες ρωσικών συμφερόντων και η πολιτική ηγεσία της διατηρεί πολύ καλές σχέσεις με την Ρωσία³². Η κύρια απειλή εναντίον της Κύπρου είναι φυσικά η Τουρκία, η οποία απειλείται από την παρουσία του νησιού στο «μαλακό» της «υπογάστριο». Η εκάστοτε κυπριακή ηγεσία προσπαθεί να την εξισορροπήσει με εσωτερική ενδυνάμωση (εξοπλισμοί στο πλαίσιο των διεθνών συνθηκών που ορίζουν το καθεστώς ανεξαρτησίας της, εκμετάλλευση των ενεργών εθνικών περιοχών όπως τα ενεργειακά κοιτάσματα στην ΑΟΖ) και διπλωματικά ανοίγματα όπως η συνεργασία με την Ρωσία, η είσοδος στην Ε.Ε. το 2003 και η συνεργασία με το Ισραήλ, την Ελλάδα και την Αίγυπτο.

Διεθνείς δρώντες.

³¹ Νταβούτογλου Α., *Το Στρατηγικό Βάθος*, ό.π., σελ. 274.

³² http://www.mfa.gov.cy/mfa/consulate/consulate_krasnodar.nsf/krasnodar_consulate23_gr/krasnodar_consulate23_gr?OpenDocument

Σε μια γεωπολιτική ανάλυση για την Α. Μεσόγειο δεν θα μπορούσαν να λείψουν οι Μεγάλες Δυνάμεις του πλανήτη όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Κίνα. Ας εξετάσουμε λοιπόν τη θέση της Α. Μεσογείου στις γεωπολιτικές θεωρήσεις τους.

ΗΠΑ

Κατά τον «πατέρα» της αμερικανικής γεωπολιτικής σκέψης, Νίκολας Σπράικμαν (Nicolas Spykman), η Α. Μεσόγειος αποτελεί τμήμα του Κρηπιδώματος (Rimland) μέσω του οποίου εξουσιάζεται η περιοχή της Heartland και μέσω αυτής ολόκληρος ο κόσμος³³. Επιπλέον η ίδια περιοχή αποτελεί τμήμα των Ευρασιατικών Ζωνών Συγκρούσεων όπου η Heartland μπορεί να αποκτήσει απρόσκοπτη δίοδο στη θάλασσα. Συνεπώς ο έλεγχος αυτών των Ζωνών συντελεί στην αναχαίτιση των πιέσεων της Heartland³⁴. Επισημαίνεται ότι η περιοχή της Heartland συνέπιπτε σε μεγάλο βαθμό με την εδαφική επικράτεια της Σοβιετικής Ένωσης.

Ο Σπράικμαν γράφει αυτές τις διαπιστώσεις το 1943, τις κρίσιμότερες ημέρες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μερικά χρόνια αργότερα, το 1947 και ενώ ο Ψυχρός Πόλεμος έχει ξεκινήσει, ο διπλωμάτης Τζώρτζ Κένναν εντάσσει την Α. Μεσόγειο στις περιοχές εκείνες όπου οι εάν οι Η.Π.Α. τις ήλεγχαν, θα «εξασφάλιζαν τόσο τα στρατηγικά σημεία όσο και τις πηγές στρατηγικών πρώτων υλών και ενέργειας³⁵» προκειμένου να ανασχεθεί η σοβιετική απειλή.

Το πλαίσιο των Σπράικμαν-Κένναν υιοθετεί και ο σύμβουλος του Προέδρου Νίξον και μετέπειτα Υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α., Χένρυ Κίσσινγκερ. Στο έργο του, εξέχουσα θέση κατέχει η Μέση Ανατολή (δηλ. το δυτικό άκρο της περιοχής της Α. Μεσογείου) όπου οι ιδεολογικές και θρησκευτικές συγκρούσεις προσομοιάζουν μ' εκείνες της Ευρώπης του 17^{ου} αιώνα και που θα πρέπει η ηγεμονία των Η.Π.Α. να ασκηθεί με «ταπεινό τρόπο» για να αποφύγει τις αντιδράσεις των υπολοίπων κρατών³⁶.

Ένας άλλος δημόσιος άνδρας και γεωπολιτικός αναλυτής, ο Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι (Zbigniew Brzezinski), σύμβουλος ασφαλείας του

³³ Spykman N.J., 2004, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης*, μτφ. Κελάνδριας Π. Ι., εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 107.

³⁴ Στο ίδιο, σελ.126.

³⁵ Παπασωτηρίου Χ., 2006, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική:1945-2002*, γ' έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, σελ.115.

³⁶ Χουλιάρas Α., 2004, *Γεωγραφικοί Μύθοι της Παγκόσμιας Πολιτικής*, εκδόσεις Ροές, Αθήνα, σελ.54-55.

Προέδρου Κάρτερ, κατατάσσει την Α. Μεσόγειο ως δυτικό άκρο της περιοχής που ονομάζει «Ευρασιατικά Βαλκάνια» η οποία περιλαμβάνει τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (ως πυρήνα) και την Μ. Ανατολή (ως ζώνη αστάθειας)³⁷. Το συμφέρον των Η.Π.Α. στην περιοχή αυτή κατά τον Μπρεζίνσκι είναι:

«...να εξασφαλίσει ότι καμία δύναμη δεν θα καταφέρει να ελέγξει αυτό τον γεωπολιτικό χώρο και ότι η παγκόσμια κοινότητα θα έχει ανεμπόδιστη χρηματιστική και οικονομική πρόσβαση σε αυτή την περιοχή. Ο γεωπολιτικός πλουραλισμός θα γίνει μόνιμη πραγματικότητα, μόνο όταν ένα δίκτυο αγωγών και δρόμων μεταφορών συνδέσει άμεσα την περιοχή με τα κύρια κέντρα της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας μέσω της Μεσογείου και της Αραβικής Θάλασσας, καθώς και δια ξηράς³⁸»

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, βρίσκει τις Η.Π.Α. να παραμένουν προσηλωμένες σε αυτό το πνεύμα, όπως αποτυπώνεται στην Οδηγία Αμυντικής Σχεδίασης υπ' αριθμόν 92 (DPG-92). Ειδικά για την Μ. Ανατολή (δυτικό άκρο της οποίας αποτελεί η Α. Μεσόγειος), στόχος είναι να παραμείνουν οι Η.Π.Α. η κυρίαρχη εξωτερική δύναμη στην περιοχή και να διατηρήσουν την αμερικανική και δυτική πρόσβαση στο πετρέλαιο της, να αποτρέψουν κάθε επιθετική συμπεριφορά, να προωθήσουν την σταθερότητα στην περιοχή και να διασφαλίσουν την πρόσβαση και τον έλεγχο όλων των θαλασσιών και εναερίων οδών³⁹. Οι στόχοι αυτοί και κυρίως η σταθερότητα των κρατών της περιοχής μονοπωλούν και τις Στρατηγικές Εθνικής Ασφαλείας των προεδριών Μπους και Ομπάμα⁴⁰.

Από την εξέταση όλων αυτών των στοιχείων, προκύπτει ότι οι πάγιοι στόχοι της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής για την περιοχή της Α. Μεσογείου είναι:

³⁷ Brzezinski Z., 1998, *Η Μεγάλη Σκακιέρα: Η Αμερικανική Υπεροχή και οι Γεωστρατηγικές της Επιταγές*, μτφ. Αστερίου Ε., εκδόσεις Λιβάνης, Αθήνα, σελ.215-216.

³⁸ Στο ίδιο, σελ.256.

³⁹ Principal Deputy Under Secretary of Defense, 1992, *FY 94-99 Defense Planning Guidance Sections for Comment*, σελ.22, (δημοσίευση 18 Φεβ 1992), διαθέσιμο στο http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/nukevault/ebb245/doc03_extract_nytedit.pdf, πρόσβαση 10/10/2015.

⁴⁰ Σε όλες τις εκπονηθείσες Στρατηγικές Εθνικής Ασφαλείας από το 1987 έως και σήμερα μπορεί οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση στον ιστότοπο του ομώνυμου αρχείου <http://nssarchive.us/>.

- Έλεγχος των θαλασσίων και εναερίων οδών
- Φιλικά διακείμενα και βιώσιμα κράτη (ενίσχυση της περιφερειακής σταθερότητας).
- Πρωτοκαθεδρία στην εκμετάλλευση και το εμπόριο πετρελαίου και λοιπών ορυκτών πόρων (π.χ. υδρογονάνθρακες)
- Οικονομική διείσδυση και επικερδές εμπόριο.

ΡΩΣΙΑ

Πάγια θέση της ρωσικής γεωπολιτικής σκέψης ήδη, από την εποχή του Μ. Πέτρου, είναι η πρόσβαση σε θερμότερες θάλασσες όπου διεξαγόταν ο μεγαλύτερος όγκος του διεθνούς εμπορίου⁴¹ και στα νεότερα χρόνια μαζί με το εμπόριο ήρθε και η εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων, καθώς και η δημιουργία ερεισμάτων στην Μ. Ανατολή⁴², εκμεταλλεύομενη (ως ΕΣΣΔ) τα ρήγματα στον «καπιταλιστικό κλοιό» (ουσιαστικά στην Rimland) κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου⁴³.

Οι πατέρες της αγγλοσαξωνικής γεωπολιτικής σχολής διέβλεπαν ως την αρχή του χειροτέρου σεναρίου (παγκόσμια κυριαρχία της Heartland) την απόκτηση θαλάσσιας ισχύος εκ μέρους της κρατικής αρχής που την κατέχει και τον συνδυασμό της με την χερσαία για απόκτηση παγκόσμιας κυριαρχίας⁴⁴.

Η αντίληψη αυτή δεν διέφυγε από τους Ρώσους πολιτικούς και ακαδημαϊκούς ταγούς, οι οποίοι στα τέλη του 20ου αιώνα αποक्रυστάλλωσαν την μεν χερσαία ισχύ με την κοσμοθεωρία του ευρασιατισμού και την δε θαλάσσια με το πρόγραμμα «Παγκόσμιος Ωκεανός». Ο ευρασιατισμός, εκπεφρασμένος από διανοούμενους όπως ο Αλεξάντρ Ντούγκιν και ο Αλεξάντρ Προκάνωφ, πρεσβεύει, αφενός την ένωση του χώρου που ουσιαστικά συμπίπτει με την τέως σοβιετική επικράτεια υπό ρωσική ηγεμονία και αφετέρου την παρεμπόδιση της αμερικανικής μέσω συμμαχίας με Γερμανία, Ιράν και Ιαπωνία⁴⁵. Το πρόγραμμα «Παγκόσμιος Ωκεανός» έχει ως

⁴¹ Branden K.E., Shelley F.M., 2006, *Παγκόσμια Γεωπολιτική*, μτφ. Πετρόπουλος Σ., εκδόσεις Ροές, Αθήνα, σελ.40-41.

⁴² Wilf E., 2014, The New (Dis)Order of the Middle East, *The Globalist*, προσβάσιμο στο <http://www.theglobalist.com/the-new-disorder-of-the-middle-east/>, πρόσβαση 17/10/15.

⁴³ Kissinger H., 1998, *Διπλωματία*, μτφ. Κοβαλένκο Γ., εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 587.

⁴⁴ Λουκάς Ι., 2000, *Η Γεωπολιτική*, εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, σελ. 200.

⁴⁵ Στο ίδιο, σελ.338-339.

στόχο την εκμετάλλευση και την έλλογη χρήση των πόρων των θαλασσών του πλανήτη για «το συμφέρον της ρωσικής εθνικής οικονομικής ανάπτυξης, της εθνικής ασφάλειας και της άμυνας των ναυτικών συνόρων»⁴⁶. Ο σημαντικότερος πυλώνας στον οποίο θα στηριχτεί η υλοποίηση του προγράμματος είναι ο πολεμικός στόλος⁴⁷.

Με βάση αυτές τις δυο γεωστρατηγικές θεωρήσεις, η Ρωσία προσπαθεί «να ξαναμαζέψει όση περισσότερη από την Σοβιετική Ένωση μπορεί»⁴⁸, να μην επιτρέψει στην Δύση να της αποσπάσει την «ευρασιατική» της περιφέρεια (Ουκρανία, Γεωργία, χώρες Κεντρικής Ασίας) και να δημιουργήσει «ρήγματα» στην περιοχή της Rimland. Η τακτική αυτή του Ρώσου προέδρου Β. Πούτιν να προκαλεί προβλήματα εκμεταλλευόμενος την Δυτική αμφιθυμία χωρίς να προκαλεί ευθεία σύγκρουση, ονομάζεται από κάποιους «Γεωπολιτική του Αντάρτη» (Guerilla Geopolitics)⁴⁹.

Στην Α. Μεσόγειο συμπίπτουν η «διάρρηξη» της Rimland και το σχέδιο «Παγκόσμιος Ωκεανός». Σε αυτά τα δυο πλαίσια εντάσσονται: α) η παρουσία του ρωσικού στόλου στη Μεσόγειο, β) η διατήρηση στρατιωτικής βάσης στην Ταρσό της Συρίας, γ) η υποστήριξη στο καθεστώς Άσσαντ (με τα συνακόλουθα οφέλη που προκύπτουν από την ρωσική συμμετοχή στην μεταπολεμική τάξη πραγμάτων της Συρίας), δ) οι συμφωνίες με αραβικές χώρες για κατασκευή υποδομών⁵⁰, ε) η συμφωνία με την Κυπριακή Δημοκρατία για ελλιμενισμό ρωσικών πολεμικών πλοίων τον Φεβρουάριο του 2015⁵¹, στ) η συμφωνία με την Αίγυπτο για αμυντικό εξοπλισμό, δημιουργία ρωσικής βιομηχανικής ζώνης, κλπ⁵² και ζ) οι μεθοδεύσεις για κατασκευή του αγωγού Μπουργκάζ-Αλεξανδρούπολης μαζί με την απόπειρα αγοράς των

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 336.

⁴⁷ <http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/CDONEW22.htm>

⁴⁸ Mead W.R., 2014, 'Η Επιστροφή της Γεωπολιτικής: Η Εκδίκηση των Ρεβιζιονιστικών Δυνάμεων', *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 05/09/14, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69951/walter-russell-mead/i-epistroti-tis-geopolitikis?page=show>, πρόσβαση 19/10/15.

⁴⁹ Galeotti M., 2014, 'How Far will He Go?', *The European Magazine*, 09/09/14, προσβάσιμο στο <http://www.theeuropean-magazine.com/mark-galeotti/8970-putins-tactics-against-the-west>, πρόσβαση 19/10/15.

⁵⁰ Παρίσης Ι., *Η Καθ' Ημάς Θάλασσα*, ο.π., σελ. 275-276.

⁵¹ Καθημερινή, *Διευκολύνσεις Κύπρου στο Ρωσικό Πολεμικό Ναυτικό*, [online], 26/02/15, προσβάσιμο στο < <http://www.kathimerini.gr/805045/article/epikairothta/kosmos/dieykolyneis-kyproy-sto-rwsiko-polemiko-naytiko>>, πρόσβαση 20/10/15.

⁵² Καθημερινή, *Συνάντηση Πούτιν-Σίσι στο Κάιρο, σε Θερμό Κλίμα*, [online], 11/02/15, προσβάσιμο στο < <http://www.kathimerini.gr/803126/article/epikairothta/kosmos/synanthsh-poytin---sisi-sto-kairo-se-8ermo-klima>>, πρόσβαση 20/10/15.

ελληνικών δημοσίων εταιρειών πετρελαίου και φυσικού αερίου (ΔΕΠΑ, ΔΕΣΦΑ).

Οι αποδέκτες της ρωσικής γεωπολιτικής δεν ανήκουν μόνο στους εξωτερικούς ανταγωνιστές. Περιλαμβάνουν και εσωτερικούς δρώντες. Πρώτοι έρχονται οι ισλαμικοί πληθυσμοί εντός της ρωσικής επικράτειας. Μέσω της έμπρακτης στήριξης στο καθεστώς Άσσαντ (αεροπορικές επιδρομές εναντίον του Ισλαμικού Κράτους και όχι μόνο...) επιχειρείται η αποθάρρυνση των ισλαμικών πληθυσμών εντός του Καυκάσου για υιοθέτηση των ακραίων ισλαμιστικών ιδεών⁵³. Υπάρχει και το γεωοικονομικό σκέλος το οποίο ωφελεί την ρωσική οικονομία με δυο τρόπους:

Ο πρώτος αφορά την εκμετάλλευση θαλασσίων κοιτασμάτων ενεργειακών πόρων η οποία, σύμφωνα με το σχέδιο «Παγκόσμιος Ωκεανός», επιτάσσει την ρωσική συμμετοχή σε οποιαδήποτε απόπειρα άντλησης των κοιτασμάτων που πιθανώς να υπάρχουν στα συριακά παράλια. Αυτό, εκτός από το γεωστρατηγικό όφελος του ελέγχου μέρους των κοιτασμάτων της λεκάνης της Α. Μεσογείου, έχει και το γεωοικονομικό κέρδος της τόνωσης της ρωσικής οικονομίας η οποία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στο εμπόριο ενέργειας⁵⁴

Ο δεύτερος αφορά στην πώληση όπλων όχι μόνο στο συριακό καθεστώς αλλά και στις υπόλοιπες χώρες της Α. Μεσογείου και της Μ. Ανατολής, επιχειρώντας την τόνωση της ρωσικής αμυντικής βιομηχανίας⁵⁵.

Οι ρωσικοί γεωπολιτικοί στόχοι, λοιπόν, στην Α. Μεσόγειο είναι η διατήρηση των υπαρχόντων ερεισμάτων (Συρία ή διάδοχο σχήμα στην περιοχή των βάσεων Ταρσού/Tartus και Λαοδικείας/Lattakia), η εκμετάλλευση ενεργειακών κοιτασμάτων όπου αυτό είναι εφικτό και η προσπάθεια προσεταιρισμού των χωρών της περιοχής μέσω οικονομικών, αμυντικών και εμπορικών εν γένει συμφωνιών.

KINA

Ο Χ. Μακίντερ στο έργο του *Δημοκρατικά Ιδεώδη και Πραγματικότητα*, τοποθέτησε το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής Κίνας στην περιοχή που ο ίδιος ονόμασε «Μεγάλο Βαθύπεδο», ταξινομώντας το ως υποπεριοχή της

⁵³ Katz M.N., 2015, 'Russia: Conflicting Aims, Limited Means', στο *Geopolitics and Democracy in the Middle East*, ό.π., σελ. 156.

⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 156.

⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 157.

Heartland⁵⁶. Και εδώ ισχύει ότι η απρόσκοπτη έξοδος στη θάλασσα θα σημάνει έναν ακόμα αντίπαλο για τους δυνατούς αυτού του κόσμου στο παιχνίδι της παγκόσμιας κυριαρχίας. Η Κίνα «βλέπει» στον Ειρηνικό Ωκεανό αλλά ένας δακτύλιος από νησιά της αποστερεί την ελεύθερη έξοδο στη θάλασσα. Ο εν λόγω δακτύλιος περιλαμβάνει την κορεατική χερσόνησο, την Ιαπωνία, τις συστάδες νησιών της ανατολικής Σινικής Θάλασσας (π.χ. νήσοι Σενκάκου, Οκινάουα, κλπ), η Ταϊβάν, οι Φιλιππίνες και οι συστάδες νήσων και υφάλων της νότιας Σινικής Θάλασσας (π.χ. Σπράτλι, Πάρασελ, κλπ). Το αίσθημα περικύκλωσης εντείνεται από την παρουσία της Ρωσίας στα βόρεια και της Ινδίας στα νότια. Με τις δυο αυτές χώρες η Κίνα έχει, σε γεω-ιστορικό επίπεδο, συγκεκριμένες ζώνες αλληλεπίδρασης. Με την μεν Ρωσία η ζώνη αυτή είναι ευρύτερη Μογγολία (εδάφη της οποίας ανήκουν σε αμφότερες) ενώ με την Ινδία η ζώνη αλληλεπίδρασης είναι η Ινδοκίνα και οι λαοί που κατοικούν σε αυτήν. Ο μόνος τρόπος διάσπασης αυτής της περικύκλωσης είναι η θαλάσσια υπέρβαση της Σινικής Θάλασσας και ο χερσαίος δρόμος που δεν ελέγχεται (τουλάχιστον άμεσα) από την Ρωσία και την Ινδία.

Το γεωπολιτικό αυτό όραμα έχει συγκεκριμένο όνομα. «Μία Ζώνη, Ένας Δρόμος» («One Belt, One Road») και περιλαμβάνει τα κράτη που βρίσκονται επί της αρχαίας οδού του μεταξιού (δηλ. οι πρώην σοβιετικές Δημοκρατίες)⁵⁷. Το θαλάσσιο σκέλος του καλείται «Η Σειρά από Μαργαριτάρια» («String of Pearls»), όπου μαργαριτάρια είναι οι εμπορικοί σταθμοί που εξυπηρετούν την αντίστοιχη εμπορική δραστηριότητα της Κίνας⁵⁸. Η Α. Μεσόγειος μαζί με τις ανατολικές ακτές της Αφρικής αποτελεί το δυτικό άκρο του χερσαίου και θαλάσσιου δρόμου του μεταξιού. Η κινεζικές προθέσεις για την περιοχή είναι αυτές του διπλωματικού και οικονομικού ανοίγματος στις χώρες της Ε.Ε. και της Μ. Ανατολής που περικλείουν την Α. Μεσόγειο με σκοπό το εμπόριο, την τεχνογνωσία και την πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους⁵⁹. Οι συμφωνίες με τις αραβικές χώρες⁶⁰ και η δράση της COSCO στον λιμένα του Πειραιά, έρχονται να επιβεβαιώσουν τα ανωτέρω. Η δραστηριοποίηση στην Αφρική, θα λέγαμε ότι είναι η

⁵⁶ Μακίντερ Χ. Τζ., 2006, *Δημοκρατικά Ιδεώδη και Πραγματικότητα & Άλλες Τρεις Εισηγήσεις*, μτφ. Μπαλοπούλου Α., εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 220-221,253.

⁵⁷ Clarke M., 2015, 'Understanding China's Eurasian Pivot', *The Diplomat*, 10/09/15, προσβάσιμο στο <http://thediplomat.com/2015/09/understanding-chinas-eurasian-pivot/>, πρόσβαση 25/10/15

⁵⁸ Tiezzi S., 2014, 'The Maritime Silk Road Vs The String of Pearls', *The Diplomat*, 13/01/14, προσβάσιμο στο <http://thediplomat.com/2014/02/the-maritime-silk-road-vs-the-string-of-pearls/>, πρόσβαση 25/10/15.

⁵⁹ Lanteigne M., 2009, *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, Routledge, London-New York, σελ. 128-132, 139-141.

⁶⁰ Παρίσης Ι., *Η Καθ' Ημάς Θάλασσα*, ό.π., σελ. 278-279.

καθυστερημένη αξιοποίηση των μεγάλων εξερευνητικών αποστολών του 13^{ου} αιώνα, όταν και κινεζικές ερευνητικές αποστολές έφτασαν ως εκεί⁶¹. Η ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων σε μια ευάλωτη περιοχή όπως η Α. Μεσόγειος, απαιτεί και την παρουσία ενός «μακρού χεριού» για την προστασία τους. Τον ρόλο αυτό θα κληθεί να διαδραματίσει το κινεζικό Πολεμικό Ναυτικό (Peoples Liberation Army Navy-PLAN), το οποίο, ήδη από το 2009 έκανε την εμφάνιση του στο Κέρας της Αφρικής, ενώ εκτέλεσε κοινές αεροναυτικές ασκήσεις με το ρωσικό Ναυτικό στην Μεσόγειο, τον Μάιο του 2015⁶². Εσχάτως, η Κίνα εγκαίνιασε και την πρώτη υπερπόντια στρατιωτική της βάση στο Τζιμπουτί⁶³

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Μη αποτελώντας έναν αυτόνομο δρώντα ακόμα, η ΕΕ βρίσκεται στην επίπονη διαδικασία της ολοκλήρωσης. Για το λόγο αυτό δεν έχει καταστεί ακόμα δυνατόν να αποκτηθεί κάποιο κοινό γεωπολιτικό όραμα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Παρόλα ταύτα, μέσα στους κόλπους της ΕΕ συνυπάρχουν τρεις διακριτές σχολές γεωπολιτικής σκέψης που αντιστοιχούν στα τρία ισχυρότερα κράτη-μέλη της Ένωσης: Η γερμανική, η γαλλική και η βρετανική σχολή γεωπολιτικής.

Σύμφωνα με έναν από τους πατέρες της γερμανικής γεωπολιτικής σχολής, τον Κ. Χάουσχόφερ (Karl Haushofer), η Α. Μεσόγειος ανήκει στην ευρω-αφρικανική παν-περιοχή, η οποία θα πρέπει να ηγεμονεύεται από την Γερμανία⁶⁴. Η γαλλική γεωπολιτική σχολή κατατάσσει την Α. Μεσόγειο μαζί με το Μαγκρέμπ ως χώρο επιρροής της και ζωτικών συμφερόντων⁶⁵. Επιπλέον, είναι το δυτικό άκρο της Μ. Ανατολής η οποία ανήκει στο λεγόμενο «τόξο

⁶¹ Παπασωτηρίου Χ., 2013, *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία, στην ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} Αιώνα*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, σελ.36.

⁶² Gady F.S., 2015, 'China and Russia Conclude Naval Drill in Mediterranean', *The Diplomat*, προσβάσιμο στο <http://thediplomat.com/2015/05/china-and-russia-conclude-naval-drill-in-mediterranean/>, πρόσβαση 29/10/15

⁶³ <https://www.reuters.com/article/us-china-djibouti/china-formally-opens-first-overseas-military-base-in-djibouti-idUSKBN1AH3E3>

⁶⁴ Λουκάς Ι., *Η Γεωπολιτική*, ό.π., σελ.226.

⁶⁵ Boniface P., 2001, *Ατλας Διεθνών Σχέσεων*, μτφ. Καλαντζή Ε., β' έκδοση, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 98-99.

γεωπολιτικών ταραχών»⁶⁶ Τέλος, υπάρχει και η βρετανική θεώρηση, η οποία αποτελεί μέρος της αγγλοσαξωνικής γεωπολιτικής σχολής και πρακτικά μεταφράζεται στην υποβοήθηση των ΗΠΑ και την κατοχή των στρατιωτικών ερεισμάτων σε Κύπρο και Μάλτα (τα δυο άκρα της Α. Μεσογείου) προκειμένου να εκμεταλλεύεται τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η γεωγραφική τους θέση.

Η τομή των τριών αυτών θεωρήσεων αναγνωρίζει την Α. Μεσόγειο ως το «μαλακό υπογάστριο» της Ε.Ε. και μέσω των συλλογικών οργάνων της κινείται σε περισσότερο γεωοικονομικό πλαίσιο, προσπαθώντας μέσω πρωτοβουλιών όπως η Ευρω-Μεσογειακή Εταιρική Σχέση, η Διακήρυξη της Βαρκελώνης, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας και η δράση δυνάμεων ασφαλείας στο πλαίσιο της (όποιας) ΚΠΑΑ, να δημιουργήσει μια ζώνη ασφάλειας, συνεργασίας και αντιμετώπισης των προβλημάτων ασφάλειας που ταλανίζουν την περιοχή⁶⁷. Επιπλέον, η πρόσβαση των κρατών μελών της (Ελλάδα, Κύπρος) σε ενεργειακά κοιτάσματα συνιστά πιθανή πηγή ενεργειακής αυτάρκειας για το εγγύς μέλλον, όπως αναφέρει και το ψήφισμα του «ευρωπαϊκού ενεργειακού χάρτη 2050»⁶⁸.

Ενδιαφέρον έχει και η πρόσφατη γεωπολιτική θεώρηση του S. Cohen, όπου η Ευρώπη και το Μαγκρέπ αποτελούν μια Γεωστρατηγική Περιοχή (Geostrategic Region), κομμάτι της Ναυτικής Γεωστρατηγικής Περιφέρειας (Maritime Geostrategic Realm), της οποίας το ανατολικό άκρο (Ελλάδα-Κύπρος) είναι το σύνορο με την Ζώνη Συγκρούσεων (Shatterbelt) της Μ. Ανατολής καθιστώντας Ε.Ε. ευάλωτη στα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα εντός της τελευταίας⁶⁹, θεώρηση που συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με αυτές των τριών ευρωπαϊκών σχολών γεωπολιτικής.

Συνδεδεμένες περιοχές- Σημεία τριβής.

Δεν θα μπορούσαμε σε μια γεωπολιτική ανάλυση της Α. Μεσογείου να παραλείψουμε περιοχές και κράτη τα οποία αν και δεν ανήκουν στο άμεσο γεωγραφικό περιβάλλον, διασυνδέονται με την Α. Μεσόγειο λόγω γεωγραφικής διαμόρφωσης, δηλ. η πιο βαθτή γεωγραφική διαδρομή είναι από ένα σημείο της συνδεδεμένης περιοχής προς την Α. Μεσόγειο, είτε να αποτελεί πεδίο αλληλεπίδρασης μεταξύ δυνάμεων που δραστηριοποιούνται

⁶⁶ Gere F., 2005, *Γιατί οι Πόλεμοι; Ένας Αιώνας Γεωπολιτικής*, μτφ Τζουρμανά Ι., Ίδρυμα Αμυντικών Αναλύσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 153-154.

⁶⁷ Παρίσης Ι. , *Η Καθ' Ημάς Θάλασσα*, ό.π., σελ.252-260, 266-267.

⁶⁸ <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=503126>

⁶⁹ Cohen S., 2015, *Geopolitics*, ό.π., σελ. 184.

στην Α. Μεσόγειο, είτε οι εναλλακτικές γεωγραφικές διαδρομές να μην οδηγούν σε σημεία της ίδιας δυναμικής (π.χ. μεγάλος όγκος εμπορίου, εμπορικοί κόμβοι, κλπ). Η αλληλεπίδραση δυο ή περισσότερων δυνάμεων σε μια περιοχή, σε συνδυασμό με την ανικανότητα διακυβέρνησης από την κρατική αρχή στην οποία ανήκει η εν λόγω περιοχή, την καθιστούν σημείο τριβής μεταξύ των δυνάμεων που εν προκειμένω δραστηριοποιούνται στην Α. Μεσόγειο.

Έτσι λοιπόν συνδεδεμένες περιοχές μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την περιοχή Καυκάσου-Κασπίας, την Ιορδανία και το Ιράν και σημεία τριβής αποτελούν το Αιγαίο, η Κύπρος, η Συρία, ο Λίβανος, η Παλαιστίνη-Γάζα και η Λιβύη.

ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Η περιοχή Κασπίας-Καυκάσου αποτελεί σημείο αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε Ρωσία, Τουρκία, Δύση (ΗΠΑ-ΕΕ) και Ιράν. Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την Τουρκία ως «αντιπρόσωπο» της Δύσης, αλλά η τρέχουσα ηγεσία της γείτονος έχει αποδείξει πλείστες όσες φορές ότι παραμένει αξιόπιστη μόνο στα σημεία όπου υπάρχει ουσιαστική σύγκλιση στόχων με την Δύση⁷⁰. Συνδέεται με την Α. Μεσόγειο μέσω της Μαύρης Θάλασσας, των Στενών και του Αιγαίου. Τα τρία κράτη που απαρτίζουν την περιοχή (Αρμενία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν) και οι συνακόλουθες έριδες τους, αποτελούν αντικείμενα της εν λόγω αλληλεπίδρασης. Η Ρωσία έχει καταφέρει να «φινλανδοποιήσει» την Αρμενία (μέλος του Οργανισμού Συλλογικής Ασφάλειας-CTO) και την Γεωργία (μετά τον πόλεμο του 2008)⁷¹, ενώ η Τουρκία αντιτίθεται ως προς τα θέματα της Αρμενικής γενοκτονίας και των μουσουλμανικών πληθυσμών (π.χ. Τσετσενία). Σημεία σύγκλισης μεταξύ τους είναι το ενεργειακό όπου η Τουρκία αποτελεί σημαντική αγορά για την Gazprom και μεταξύ των δυο χωρών έχει υπογραφεί το μνημόνιο για τον αγωγό “Turkish Stream”⁷². Το πλέον σύνθετο πεδίο αλληλεπίδρασης εντοπίζεται στο Αζερμπαϊτζάν και τα τεράστια ενεργειακά κοιτάσματα που αυτό διαθέτει (Shah Deniz). Η χώρα αυτή πραγματικά ακροβατεί μεταξύ Δύσης, Τουρκίας, Ρωσίας και Ιράν. Ενώ βλέπει την Δύση ως ενεργειακό

⁷⁰ Danforth N., 2015, ‘Ξεθάβοντας τον Παρελθόν της Τουρκίας’, 12/03/15, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/70224/nick-danforth/ksethabontas-to-parelthon-tis-toyrkias?page=show>, πρόσβαση 2/11/15

⁷¹ Aron L., 2013, ‘Το Δόγμα του Πούτιν: Η Ρωσία αναζητά το πώς θα ξαναχτίσει την Σοβιετική Ένωση’, 15/03/13, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69222/leon-aron/to-dogma-toy-poytin?page=show>, πρόσβαση 2/11/15.

⁷² Skalamera M., 2015, ‘Η Στρέβλωση των Αγωγών’, 14/10/15, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/70535/morena-skalamera/i-streblosi-ton-agogon?page=show>, πρόσβαση 3/11/15

εταίρο και έτσι αντιμετωπίζεται από αυτήν (εκτός από το ενεργειακό συνεργάστηκε και με τις ΗΠΑ στον πόλεμο του Αφγανιστάν), εντούτοις δεν θέλει να υιοθετήσει τις δυτικές πρακτικές ως προς την Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα⁷³. Περαιτέρω, η αντιμετώπιση του Αζερμπαϊτζάν από την Ε.Ε ως εναλλακτικής ενεργειακής πηγής των ρωσικής και η εν γένει στάση του ως προς την Δύση δημιουργούν ακανθώδεις σχέσεις με Ρωσία και το ομόθρησκο (σιιτικό) Ιράν⁷⁴. Έτσι λοιπόν, η ηγεσία του Αζερμπαϊτζάν είναι υποχρεωμένη να ασκεί μια ισορροπημένη εξωτερική πολιτική μεταξύ όλων αυτών των δρώντων.

Η Ιορδανία χρησιμεύει ως σύμμαχος του Ισραήλ και των ΗΠΑ ως προς την αντιμετώπιση και διαχείριση των εχθρικών αραβικών πληθυσμών. Επηρεάζεται από τον εμφύλιο στη Συρία λόγω της συνεχούς ροής προσφύγων και της απειλής προς την άρχουσα τάξη που συνιστούν ακραιφνείς ισλαμικές ομάδες στον νότο της συριακής επικράτειας. Με την κατάλληλη βοήθεια από τις ΗΠΑ, το Ισραήλ και την Αίγυπτο μπορεί να δημιουργήσει μια ζώνη ασφαλείας σε αυτή την περιοχή, αυξάνοντας όμως το ρίσκο της αντιπαράθεσης με το καθεστώς Άσσαντ και τους υποστηρικτές του (π.χ. Ιράν)⁷⁵.

Το Ιράν επιθυμεί να έχει ενεργότερο ρόλο στην Μ. Ανατολή και να καταστεί η ηγεμονεύουσα δύναμη της περιοχής έχοντας ως αντιπάλους την Αίγυπτο, την Τουρκία και την Σαουδική Αραβία. Για το σκοπό αυτό έχει συμμαχήσει με το καθεστώς Άσσαντ και διάφορες σιιτικές ομάδες όπως η Χεζμπολάχ στο Λίβανο⁷⁶. Επίσης έχει συνταχθεί και στο πλευρό της Χαμάς εναντίον του Ισραήλ. Η στήριξη της Τεχεράνης στην Δαμασκό συναντά την αντίθεση της Τουρκίας, η οποία όμως στέκει αλληλέγγυα στο Ιράν όσον αφορά το ζήτημα του ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Μαζί με το Ιράν στην υποστήριξη του συριακού καθεστώτος συντάσσεται η Ρωσία, ενώ τον τελευταίο καιρό γίνονται βήματα για επαναπροσέγγιση με τις ΗΠΑ με αφορμή την καταπολέμηση του ISIS και την πυρηνική συμφωνία, γεγονός που

⁷³ Hanlon A., 2015, 'Azeri Janus: Baku balancing both East and West', *Modern Diplomacy*, 30/07/15, προσβάσιμο στο http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=884%3Aazeri-janus-baku-balancing-both-east-and-west&Itemid=771, πρόσβαση 3/11/15.

⁷⁴ Yan J., 2014, 'Μεταξύ Σφύρας και Άκμονος: Η Επισφαλής Θέση της Εξωτερικής Πολιτικής του Αζερμπαϊτζάν', *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 18/09/14, προσβάσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69974/james-yan/metaksy-sfyra-kai-akmonos?page=show>, πρόσβαση 3/11/15.

⁷⁵ Nerguizian A., 2014, *The Struggle for the Levant: Geopolitical Battles and the Quest for Stability*, Center for Strategic & International Studies, σελ.228-230, [online], προσβάσιμο στο http://csis.org/files/publication/140918_Iran_VIII_Levant_report.pdf, πρόσβαση 3/11/15

⁷⁶ Mead W.R., 'Η Επιστροφή της Γεωπολιτικής', ό.π.

δημιουργεί καινούργια δεδομένα στην περιοχή⁷⁷. Συμπερασματικά, η μεθοδεύσεις του Ιράν επηρεάζουν την συμπεριφορά πέντε παικτών που δραστηριοποιούνται στην Α. Μεσόγειο (Αίγυπτος, Ισραήλ, Τουρκία, ΗΠΑ, Ρωσία).

ΣΗΜΕΙΑ ΤΡΙΒΗΣ

Αιγαίο. Στην περιοχή αυτή παρατηρείται αλληλοεπικάλυψη των ζωτικών χώρων Ελλάδος-Τουρκίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την διαμάχη των δυο κρατών σχετικά με το καθεστώς του Αιγαίου. Η πιο πρόσφατη από αυτές είναι η διαμάχη για την υφαλοκρηπίδα, το καθεστώς των νησιών του Α. Αιγαίου και οι «γκρίζες ζώνες». Η παρουσία των ΗΠΑ, που έχουν αντιληφθεί την αναγκαιότητα της γεωπολιτικής ενότητας του Αιγαϊακού χώρου ήδη από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, φαίνεται να αποτρέπει προς το παρόν την ανοιχτή πολεμική σύγκρουση.

Κύπρος. Η γεωπολιτική της σημασία αναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο. Αποτελεί σημείο τριβής μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος-Κύπρου, με τις ΗΠΑ και την Βρετανία σε επιδιαιτητικό ρόλο, ενώ η Ρωσία προσπαθεί να δημιουργήσει ρήγμα στο σημείο αυτό της Rimland εκμεταλλευόμενη τις καλές πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με παράγοντες της μεγαλονήσου.

Λιβύη. Μετά την ανατροπή του Καντάφι, η κατάσταση στη χώρα είναι χαώδης. Διαμάχες διεξάγονται μεταξύ της «νόμιμης» κυβέρνησης που εδρεύει στο Τομπρούκ και της κυβέρνησης που εδρεύει στην Τρίπολη και παρουσιάζει ακραίες ισλαμιστικές τάσεις⁷⁸. Η υποστήριξη Τουρκίας και Κατάρ στους φιλοϊσλαμιστές, εγείρει αντιδράσεις από Αίγυπτο και ΗΠΑ λόγω της ιδεολογικής συγγένειας με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, ενώ πληροφορίες θέλουν την Ρωσία να εξετάζει το ενδεχόμενο να κάνει την παρουσία της αισθητή και σε αυτήν την περιοχή⁷⁹.

Συρία. Ο συνεχιζόμενος για πέμπτη συνεχή χρονιά εμφύλιος έχει χωρίσει τους εμπλεκομένους σε δυο διακριτά στρατόπεδα: α) αυτό των υποστηρικτών του προέδρου Χ. αλ Άσσαντ (Ρωσία, Ιράν, Χεζμπολάχ) και

⁷⁷ Χαρίτος Γ., 2015, 'Το Τέλος της Απομόνωσης του Ιράν'. *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 24/08/15, προσβάσιμο στο < <http://foreignaffairs.gr/articles/70466/gabriil-xaritos/to-telos-tis-apomonosis-toy-iran?page=show>>, πρόσβαση 4/11/15.

⁷⁸ Pack J., 2015, 'Ένα «σχέδιο Β» για την Λιβύη', *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 02/06/15, προσβάσιμο στο < <http://foreignaffairs.gr/articles/70349/jason-pack/ena-%C2%ABsxedio-b%C2%BB-gia-tin-libyi?page=show>>, πρόσβαση 5/11/15.

⁷⁹ Mosbey J.C., 2015, "Putin's Possible Libyan Pivot", *Modern Diplomacy*, 02/11/15, προσβάσιμο στο < http://moderndiplomacy.eu/index.php?option=com_k2&view=item&id=1070%3Aputin-s-possible-libyan-pivot&Itemid=480>, πρόσβαση 6/11/15

στους υποστηρικτές της συριακής αντιπολίτευσης (ΗΠΑ, Τουρκία, Σ. Αραβία). Κοινός εχθρός αμφοτέρων είναι η οργάνωση Ισλαμικό Κράτος (ISIS/DAESH) η οποία εικάζεται ότι λαμβάνει βοήθεια σε εφόδια και όπλα από την Τουρκία. Επίσης, σε αυτό το ρευστό σκηνικό έχουμε την προσπάθεια των Κούρδων της Συρίας να αυτονομηθούν πολεμώντας το ISIS και αντιμετωπίζοντας συγχρόνως και την Τουρκία. Σε επίπεδο μεγάλων δυνάμεων έχουμε την προσπάθεια της Ρωσίας για υπεράσπιση του ερείσματος της στην Rimland και ενδεχομένως ένα κέρδος για τις ΗΠΑ, οι οποίες με την συμμετοχή τους στην μεταπολεμική τάξη πραγμάτων της συριακής επικράτειας μπαίνουν σε μια περιοχή της Rimland απ' όπου απουσίαζαν τα τελευταία 40-50 χρόνια.

Η μικρή χώρα του Λιβάνου αποτελεί σημείο τριβής για το Ισραήλ που στηρίζει την υπάρχουσα κυβέρνηση και από το άλλο πλευρό το Ιράν και μέχρι πρότινος η Συρία στήριζαν την Χεζμπολάχ. Τέλος η Παλαιστίνη/Λωρίδα της Γάζας αγωνίζεται να ανεξαρτητοποιηθεί από το Ισραήλ, με την οργάνωση Χαμάς να προβαίνει σε ενέργειες ασύμμετρου πολέμου (τρομοκρατικές επιθέσεις, εκτοξεύσεις ρουκετών, κλπ) προκειμένου να διεθνοποιήσει περαιτέρω το εν λόγω ζήτημα.

Μη Κρατικοί Δρώντες.

Ενδεικτικά αναφέρουμε την παρουσία τους εφόσον λαμβάνουν μέρος στο πλέγμα αλληλεπιδράσεων στην περιοχή, έχοντας πάντοτε τους δικούς τους στόχους. Ο σημαντικότερος μη κρατικός δρών αυτή την περίοδο είναι τι Ισλαμικό Κράτος (ISIS/DAESH) το οποίο δραστηριοποιείται στην περιοχή της Α. Συρίας και του Δ. Ιράκ, ευαγγελιζόμενο τη δημιουργία του Χαλιφάτου και εμφορούμενο από ακραίες ισλαμιστικές ιδέες. Οι μέρες του πλέον είναι μετρημένες, αλλά κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει την «μετάσταση» του και σε άλλο τόπο και με άλλο όνομα⁸⁰

Η σιιτική Χεζμπολάχ δραστηριοποιείται στον Λίβανο και έχει ως στόχο την επιρροή της στα πολιτικά δρώμενα της χώρας και την καταπολέμηση του κράτους του Ισραήλ⁸¹. Τον ίδιο στόχο μοιράζεται και η Χαμάς από τα εδάφη της Λωρίδας της Γάζας⁸². Στην Κύπρο δραστηριοποιείται το ψευδοκράτος-προτεκτοράτο ως «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου», ενώ μέσα στην ίδια την Τουρκία έχουμε το PKK που με τον ένοπλο αγώνα του έχει

⁸⁰ <http://edition.cnn.com/2017/07/11/opinions/isis-loss-of-mosul-and-its-future-bergen/index.html>

⁸¹ Kushner H., 2003, 'Hezbollah', στο *Encyclopedia of Terrorism*, Sage Publications, California σελ.166-168.

⁸² Στο ίδιο, σελ.160-161.

στόχο την δημιουργία ενός ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Περαιτέρω, στα ανατολικά εδάφη της χερσονήσου του Σινά δραστηριοποιείται τζιχαντιστική ομάδα φίλα προσκείμενη στο Ισλαμικό Κράτος και στη Λιβύη έχουμε την φιλοϊσλαμιστική κυβέρνηση της Τρίπολης που δεν αναγνωρίζεται από τον ΟΗΕ.

Συμπεράσματα.

Η γεωγραφία δημιουργεί διαφορά μοτίβα συνεργασίας ή σύγκρουσης ανάμεσα στους παίκτες της περιοχής. Οι συγκρούσεις περιγράφηκαν ανωτέρω και αφορούν τα σημεία τριβής, ενώ με την συνεργασία επιδιώκεται η αντιμετώπιση δρώντων που θέλουν να αναθεωρηθεί (προφανώς υπέρ τους) το status quo της περιοχής. Μια χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η Τουρκία, η αναθεωρητική δράση της οποίας έχει φέρει κοντύτερα το Ισραήλ, την Αίγυπτο, την Κύπρο και την Ελλάδα. Η τετραμερής αυτή συμμαχία είναι ίσως η μόνη δεδηλωμένη συνεργασία στην περιοχή και ο βαθμός συνοχής της θα δείξει την ποιότητα του «αντίβαρου» που αυτή συνιστά απέναντι στην τουρκική επιθετικότητα. Επίσης, η παρουσία Μεγάλων Δυνάμεων όπως οι ΗΠΑ, αποτρέπει την κλιμάκωση των εντάσεων και την δημιουργία νέων εστιών αστάθειας όπως π.χ. το Αιγαίο. Η Ρωσία ως αναθεωρητική δύναμη προσπαθεί μέσω προσεγγίσεων με Ελλάδα, Κύπρο και Αίγυπτο να δημιουργήσει προγεφυρώματα στην αμερικανική Rimland. Τέλος, η παρουσία και η καταπολέμηση των τζιχαντιστικών οργανώσεων ενδέχεται να λειτουργήσει ως ένας ενοποιητικός παράγοντας ανάμεσα σε αντίπαλα στρατόπεδα, με τελικό σκοπό την δημιουργία μιας βιώσιμης τάξης πραγμάτων στην περιοχή. Η τρέχουσα γεωπολιτική κατάσταση στην Α. Μεσόγειο, με τις σημαντικότερες συνεργασίες και συγκρούσεις, μπορεί να συνοψιστεί στον ακόλουθο πίνακα:

ΚΡΑΤΟΣ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ	ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ
ΕΛΛΑΔΑ	ΗΠΑ, ΙΣΡΑΗΛ, ΑΙΓΥΠΤΟΣ, ΚΥΠΡΟΣ, ΕΕ (επιδεινούμενη)	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΡΩΣΙΑ (ευμενής), ΚΙΝΑ (ευμενής)
ΤΟΥΡΚΙΑ	ΙΡΑΚ (Κούρδοι), ΣΥΡΙΑΚΗ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ, ΡΩΣΙΑ (ενεργειακά), ΗΠΑ (αντί- Άσσαντ),	ΕΛΛΑΔΑ, ΚΥΠΡΟΣ, ΑΙΓΥΠΤΟΣ, ΙΡΑΝ (Άσσαντ), ΙΣΡΑΗΛ, ΡΩΣΙΑ	ISIS (ευμενής)

	ΛΙΒΥΗ ΙΣΛΑΜΙΣΤΕΣ	(Συρία, Κασπία), ΚΟΥΡΔΟΙ (Συρία, ΡΚΚ)	
ΙΣΡΑΗΛ	ΗΠΑ, ΕΛΛΑΔΑ, ΚΥΠΡΟΣ, ΑΙΓΥΠΤΟΣ, ΙΟΡΔΑΝΙΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ, ΙΡΑΝ, ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ, ΧΑΜΑΣ, ΧΕΖΜΠΟΛΑΧ	ΡΩΣΙΑ (ευμενής)
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ, ΚΥΠΡΟΣ, ΙΣΡΑΗΛ, ΙΟΡΔΑΝΙΑ, ΛΙΒΥΗ (αναγνωρισμένη κυβέρνηση), ΡΩΣΙΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ, ΛΙΒΥΗ (ισλαμιστές), ΣΙΝΑ, ISIS	ΗΠΑ
ΚΥΠΡΟΣ	ΕΕ, ΕΛΛΑΔΑ, ΙΣΡΑΗΛ, ΑΙΓΥΠΤΟΣ, ΡΩΣΙΑ, ΚΙΝΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΗΠΑ
ΗΠΑ	ΕΕ, ΕΛΛΑΔΑ, ΙΣΡΑΗΛ, ΤΟΥΡΚΙΑ (αυξανόμενη δυσπιστία)	ΡΩΣΙΑ, ΚΙΝΑ, ISIS, ΣΥΡΙΑ (Άσσαντ)	ΑΙΓΥΠΤΟΣ
ΡΩΣΙΑ	ΚΙΝΑ, ΙΡΑΝ, ΣΥΡΙΑ (Άσσαντ), ΑΙΓΥΠΤΟΣ, ΤΟΥΡΚΙΑ (ενεργειακά)	ΗΠΑ, ΕΕ, ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ, ΙΣΡΑΗΛ